

“EXPERTISE OF NORMATIVE AND TECHNICAL DOCUMENTS”

LECTURE 3. TYPES OF EXPERTISE

MA’RUZA 3: EKSPERTIZA TURLARI

Reja:

1. Hujjatlarning ekspertizasi bo'yicha asosiy tushunchalar
2. Ekspertiza turlari
3. Hujjatlarning ekspertiza bosqichlari

O'zbekiston Respublikasida normativ va texnik hujjatlarni ekspertizadan o'tkazish bo'yicha asos bo'luvchi hujjat bu - O'zDSt 1.21:2015 Davlat standarti hisoblanadi.

Standartlashtirish bo'yicha normativ hujjatlarning ekspertizasi: Normativ hujjatlar (NH) ni Standartlashtirish tizimi, O'lchashlar birliligini ta'minlash Davlat tizimi, O'zbekiston respublikasining Sertifikatlashtirish Milliy tizimi, O'zbekiston Respublikasi Milliy Akkreditatsiya tizimi talablari va boshqa amaldagi normativ hujjatlar talablariga muvofiqligini tekshirish jarayonidir.

Ekspert xulosasi: normativ hujjat loyihasi yoki amaldagi normative hujjatga kiritilgan o'zgartirishlarni ekspertiza natijalarini arizachiga rasmiylashtirilgan holatda taqdim etish hujjati.

Ekspertiza obyektlari:

- Normativ hujjat loyihasi;
- Qayta ko'rib chiqish va davlat ro'yxatidan o'tkazish uchun tasdiqlangan NH;
- Amaldagi NH ga kiritilgan o'zgartirishlar;
- Davlat ro'yxatiga kiritishga tayyorlanayotgan amaldagi NH ga kiritilgan va tasdiqlangan o'zgartirishlar.

2. Ekspertiza turlari:

-me'yoriy nazorat;

-ilmiy-texnik darajasini baholash;

-kelishuvning to'liqligi;

- majburiy talablarga muvofiqligi;
- ochiq nashrga ruxsat etilmaganligi to'g'risidagi ma'lumotlar;
- texnik ekspertiza;
- metrologik ekspertiza;
- ekologik ekspertiza;
- terminologik ekspertiza;
- nashriyot tahriri.

1.Me'yoriy nazorat:

- amaldagi normativ va boshqa hujjatlarga to'g'ri va qonuniy havola keltirish;
- NH(normativ hujjatlar)ning kerakli axborot beruvchi yozuvlarining to'g'riligi (nomlanishi,belgilanishi,mahsulotlarning umumdavlat klassifikatori bo'yicha kodi (OKII)-(MZDT), standartlarning umumdavlat klassifikatori bo'yicha kodi, O'zDSt 002, kiritilgan yili,va (yoki) amal qilish muddati, "Birinchi marta kiritilgan" yozuvi, agar standartlashtirish bo'yicha normativ hujjatlarning o'rniga ishlab chiqilgan bo'lsa, unga oid ma'lumotlar ko'rsatib o'tiladi;
- ijrochi, tekshiruvchi shaxslarning imzolarining mavjudligi;
- NHning O'zDSt 1.6 standart talablariga muvofiq to'g'ri tuzilganligi va rasmiylashtirilganligi;
- NHning tashqi ko'rinishi.

2.Ilmiy-texnik darajasini baholash:

O'z RH 51-077 ga asosan o'tkaziladi.

3.Kelishuvning to'liqligi:

- O'zDSt 1.1 bo'yicha manfaatdor tashkilotlar ro'yhatiga muvofiq NHning kelishuvining to'liqligi. O'zDSt 1.28 ro'yhatiga kiritilmagan lekin zarur hisoblangan qo'shimcha kelishuvlar;
- sharh (izoh) xulosasi, ilmiy-texnik kengashning bayonnomalari, kelishuv majlislari, NHda ko'rsatilgan kamchiliklar, ogohlantirish va takliflarning to'liq aks ettirilganligi, ishlab chiquvchining kamchilik va takliflari bo'yicha tushuntirish xulosalarining haqiqiylikini aniqlash bo'yicha tahlillar o'tkaziladi.

4.Majburiy talablarga muvofiqligini tekshirish:

-O'zDSt 1.0, O'z RH 51-010 standartlari bo'yicha majburiy talablarni to'liq va to'g'riligi, Mehnat xavfsizligi bo'yicha davlatlararo, xalqaro va milliy standartlarga muvofiqligini, O'zDSt ISO/IEC 7 bo'yicha sertifikatlashtirish, metrologiya va akkreditlashtirish talablariga, hamda texnik topshiriqqa muvofiqligi;

Shu bilan birga NH mahsulot, ish yoki xizmatlar uchun texnik reglamentlar mavjud bo'lgan hollarda, texnik reglamentlar talablariga muvofiqligi ham tekshiriladi.

5.Ochiq nashrga tegishli bo'lmagan malumotlar:

-mavjud bo'lgan hollarda maxsus ko'rsatmaga muvofiq tekshiriladi.

6.Texnik ekspertiza:

-texnik topshiriq (mavjud bo'lgan hollarda) NHning nomlanishi, tarkibi va standartlashtirish rejalariga muvofiqligini aniqlash, standartlashtirish ob'ekti darajasining O'zDSt 1.0 ga muvofiqligi;

-xalqaro, davlatlararo va mintaqaviy standartlariga,NH ko'rsatkichlari talablarining muvofiqligi;

-O'zDSt 1.0; O'zDSt 6.01.1; O'zDSt 6.01.2; PCT 6.01.5 bo'yicha NHLarning tarkibi va tuzilishini to'g'riligi tekshiriladi;

-ilmiy-texnik darajasi va boshqa davlatlarning milliy standartlariga muvofiqligi tekshiriladi.

7.Metrologik ekspertiza:

O'z RH 51-106 va ПИМГ 92-2009 bo'yicha o'tkaziladi.

8.Ekologik ekspertiza:

-O'zbekiston Respublikasi Atrof muhitni muhofaza qilish Davlat qo'mitasi o'rnatgan tartibga ko'ra o'tkaziladi.

9.Terminologik ekspertiza:

-davlat tili va rus tilida hujjatlar mavjudligini aniqlash bosqichi hisoblanib, NH o'rnatilgan tartibda ilmiy-texnik atamalarga mosligi, O'zDSt 1.10 ; O'zDSt 5.5 ; PCT Y3 6,01,5; O'zDSt 8.010.1; O'zDSt 8.010.2; O'zDSt 8.010.4; O'zDSt 8.012 ; O'zDSt ISO 9000; PCT Y3 622 va boshqa davlat va davlatlararo terminologik

standartlarda keltirilgan qoidalarga muvofiq ish yuritish, Davlat tili va rus tilidagi matnlarning mosligi, tarjimaning aniqligini tekshirish.

10.Nashriyot tahriri:

O'zDSt 1.6 bo'yicha o'tkaziladi.Nashriyot tahriri 2ga bo'linadi;

-ilmiy va adabiy tahrirlash;

-texnik tahrirlash.

Ilmiy va adabiy tahrirlash-NHni mantiqan, texnik va adabiy xatolarsiz tuzilishini ta'minlash maqsadida o'tkaziladi.Bunda qabul qilingan qisqartmalarga amal qilish, orfografik, sintaksik, stilistik xatoliklarni aniqlash va tuzatish xisobga olinishi zarur;

Texnik tahrirlash-NHni tirajli ko'p miqdorda nashr etishda: xat boshilarining to'g'ri joylashishi, belgilanishi, sahifalarning raqamlanishi, xatboshi va matnlar oralig'i, abzas, qatorlar, undagi jadvallar, formulalar joylashuvi va oraliqlari bo'yicha tekshiriladi.Matnni nusxalash imkoniyati hisobga olinadi.

3. NHlarning standartlashtirish bo'yicha ekspertiza bosqichlari.

Ekspertiza bosqichlari:

-kirish nazorati;

-NH ekspertizasini o'tkazish;

-NH ekspertiza natijasini rasmiylashtirish.

1.Kirish nazorati - da quyidagilar tekshiriladi:

-O'zDSt 1.1 bo'yicha NHga tegishli hujjatlarning to'liqligi, NHni, o'zini to'liqligi – barcha sahifalar, ilovalarning va h.k.larning mavjudligi, zarur bo'lgan hollarda O'zDSt 2.116 bo'yicha mahsulot sifati va texnik daraja kartasining mavjudligi;

-PCT Y3 15.012 bo'yicha "Patent formulalari"ning mavjudligi (zarur hollarda)

-o'zgartirish loyihasini ekspertiza qilishda hujjatni o'zini va unga avval kiritilgan o'zgartirishlarning davlat ro'yhat raqamining mavjudligi;

-NHning informatsion-qidiruv belgilarining O'zDT 002; O'zDSt 1.1; O'zDSt 1.5; O'zDSt 1.6; O'zDSt 1.7; (ISO/IEC Guide 21:2005) O'zDSt 1.28 bo'yicha to'g'ri yozilganligi.

2.Normativ hujjatlarning ekspertizasini o'tkazish – NH ekspertisasi O'zRespTJTSA , DavAQQ, Davlat Atrof Muhitni Muhofaza Qilish Qo'mitasi, SSV, Mudofaa Vazirligi, standartlashtirish bo'yicha texnik qo'mita, ilmiy-tadqiqot va loyiha-konstruktorlik tashkiloti tomonidan quyidagi holatlarda o'tkaziladi:

- NH loyihasini tasdiqlashga taqdim etishga qadar (NHni davlat ro'yhatidan o'tkazishda ekspertiza dalolatnomasining mavjudligi tekshiriladi);

- O'zResptJTS Agentligi va boshqa davlat boshqaruv organlarining topshirig'iga binoan;

- hujjatni ishlab chiquvchilar va boshqa manfaatdor tashkilotlarning arizasiga binoan (kelishuv asosida)

NHni ekspertizadan o'tkazuvchi shaxslar - ekspertlar "звания"ga ega bo'lishlari kerak: Standartlashtirish sohasidagi ekspertlar O'zDSt 1.26 bo'yicha talablarga; O'lchashlar birligini ta'minlash sohasidagi ekspertlar O'zDSt 8.026 bo'yicha talablarga javob berishi kerak.

3.NH ekspertiza namunalarining rasmiylashtirish bosqichi – NH ekspertizasi namunalari ishlab chiqilgan shakldagi xulosa ko'rinishida ekspert xulosasi rasmiylashtiriladi. Xulosada o'tkazilgan barcha turdagi ekspertiza namunalari aks etadi. Xulosada ekspertiza ob'ektining umumiy tavsifi quyidagi yozuv ko'rinishida beriladi:

Standartlashtirish bo'yicha NH (standartlashtirish bo'yicha NH loyihasi) Standartlashtirish tizimi, O'lchashlar Birligini Ta'minlash Davlat Tizimi, O'zbekiston Respublikasi Milliy Sertifikatlashtirish Tizimi va O'zbekiston Respublikasi Milliy Akkreditatsiya Tizimi talablariga muvofiq (nomuvofiq).

Xulosa ekspertiza o'tkazgan ekspert va bo'lim boshlig'i imzosi bilan ma'qullanadi va tashkilot rahbariyati tomonidan B ilovada ko'rsatilgan shaklga muvofiq tasdiqlanadi.

Ekspertiza xulosasida NH ishlab chiquvchi tashkilotlar bilan kelishmovchiliklar mavjud bo'lsa, A ilovadagi shakl bo'yicha kelishmovchiliklar to'g'risida ma'lumotnoma tayyorlanadi. Kelishmovchiliklar bo'yicha so'ngi xulosani NHni tasdiqlovchi organ (O'zResptJTSA, SSV, MV, DAQQ, DAMMQQ) tegishli xulosa ko'rinishida beradi.

Ekspertiza xulosasi:

-ariza beruvchiga;

-asl nusxani ishlab chiquvchi va saqlovchiga yuboriladi.

Ekspertizaga taqdim etilgan NH va uning ilovalari, xulosaning 1 nusxasi ekspertizani o'tkazgan tashkilotda saqlanadi, ko'p hollarda

O'zResptJTSAgentligiga xam yuboriladi. NHlarni ekspertizasini o'tkazish xizmatlari davlat tilidagi (zarur hollarda rus tilidagi) Normativ Hujjatlarning sahifalari sonidan kelib chiqib baholanadi. Ekspert javobgarlik xulosasini xolisligi va to'g'riligi bo'yicha ekspertizani o'tkazuvchi javobgar shaxs -ekspertlarga yuklatiladi.

O'zDSt 1.21:2015

A ilova

Kelishmovchilik bo'yicha ma'lumotnoma shakli

MA'LUMOTNOMA

Ekspertiza natijalari bo'yicha kelishmovchiliklar haqida (dalolatnoma _____

№ _____)

Belgisi va nomi

Me'yoriy hujjat

Bo'lim, band, ilovalarning tartib raqami	Ekspert fikri	Ishlab chiquvchi fikri
--	---------------	------------------------

Ekspertizani o'tkazgan tashkilot rahbari

Shaxsiy imzo

Imzo yoyilmasi

Ishlab chiquvchi tashkilot (buyurtmachi)

Shaxsiy imzo

Imzo yoyilmasi

B ilova

Xulosa

“TASDIQLAYMAN”

Direktor _____

(tashkilot

nomi)

(F.I.SH)

imzo

Xulosa №

Ekspertiza bo'yicha _____

(normativ hujjatning nomi va belgisi)

(№_____, buyurtmachi hujjatining raqam va sanasi)

NH loyihasidagi ko'rsatmalar darajasi standartlashtirish bo'yicha davlatlararo va milliy
NHLarning talablari bilan uyg'unlashtirilgan.

da keltirilgan ko'rsatkichlar qiyosiy tahlil qilinib, Ekspertiza bo'limi tomonidan
o'tkazilgan ish natijasida, NH

(normativ hujjatning nomi va belgisi)

qonunchiligiga _____

_____(muvofiq, muvofiq emas)

Standartlashtirish tizimi talablari va mahsulotni kataloglash, O'BTDT, milliy sertifikatlashtirish tizimi, tarmoqlararo standartlashtirish tizimi talablariga, va Davlat ro'yhatiga kiritishi uchun muvofiq, muvofiq emas

Ekspertiza bo'limi boshlig'i _____

(F.I.SH)

Mutaxassis _____

(F.I.SH)

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ю.А.Орлов, Д.Ю.Орлов, Е.В.Арефьев и др. «Метрологическая экспертиза и нормоконтроль технической документации» ВлГУ-2019. 79 с.
2. ГОСТ 2.102-2013. Единая система конструкторских документации. Виды и комплектность конструкторских документов.
3. O'zDSt 1.21:2015 Hujjatlarning ekspertizasi.